

Η ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΣΕΚΡΕΤΟΥ

Ἡ εἰκονιζομένη ἐνταῦθα θαυμασία βυζαντιακὴ ἐκ μολύβδου βοῦλλα ἢ σφραγίς (μολυβδόβουλλον), ἀνήκει εἰς τὸν λοχαγὸν τῆς στρατολογίας, παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ Ἀεροπορίας, κ. Γεώργιον Παπαϊωάννου, ὅστις φιλοφρόνως ἐπέ-
τρεψεν εἰς ἡμᾶς τὴν δημοσίευσιν αὐτῆς.

Ἡ σφραγίς εἶναι διαμέτρον 44 χιλιοστῶν τοῦ μέτρον καὶ φέρει ἐπὶ μὲν τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Η΄ τοῦ Παλαιολόγου (1261 - 1282) ἱσταμένου κατ' ἐνώπιον, περιβεβλημένου τὴν ἐπίσημον αὐτο-
κρατορικὴν στολὴν καὶ φέροντος διάδημα μετ' ἔλλοβίων ἐκατέρωθεν. Διὰ τῶν ὑψουμένων χειρῶν ὁ αὐτοκράτωρ κρατεῖ ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς δίσκον, εἰκονι-
ζόμενον κατὰ τὸ ἥμισυ περίπου, ἔχοντα περιφέρειαν ἐκ συμπιεσμένων σφαι-
ριδίων, ἐν ᾧ προτομὴ τοῦ Χριστοῦ, εὐλογοῦντος δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν. Ἐκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ Χριστοῦ ἀμυδρῶς καὶ δυσδιάκριτα τὰ συνήθη συμπλήματα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ IC—XC

Ἐν τῷ πεδίῳ τῆς σφραγίδος, ἐκατέρωθεν τοῦ ἱσταμένου αὐτοκράτορος εὔρηται ἡ ἐπιγραφή:

X	ἀριστερὰ		δεξιὰ
MI	Μιχ(αήλ)	ΑΓΓ	Ἄγγ-
EN XW	ἐν Χ(ριστ)ῷ	ΕΛΟΣ	-ελος
TW ΘW	τῷ Θ(ε)ῷ	ΚΟΜΝ-	Κομν[η-
ΠΙΣΤΟΣ	πιστὸς	ΝΟΣΟΠ	-νὸς ὁ Π-
ΒΑΣΙΛΕΥΣ	βασιλεὺς-	ΑΛΑΙΟ	-αλαιο-
- ΚΑΙ ΑΥ	-ς] καὶ αὐ-	ΛΟΓΟΣ	-λόγος
- ΟΚΡΑΤ	-τ]οκράτ-	ΚΑΙ Ν	καὶ Ν-
- Ρ ΡΩ	-ω]ρ Ρω-	ΕΟΣ Κ	-έος Κ-
ΜΕΩΝ	-μέων	Ω. ΣΤ.	-ω[ν]στ[α]
... Κ	Δού]κ-	ΝΤΙΝ..	-ντίν[ος]
..	-[ας]		

Τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι ἀνισομεγέθη καὶ ὄχι πάντα εἰς κανονικὴν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν, διότι ὁ χαρακτής, θέλων νὰ καλύψῃ ὁλόκληρον τὸ πεδίου τῆς σφραγίδος, ἐκατέρωθεν τῆς εἰκόνας τοῦ αὐτοκράτορος, ἠναγκάσθη νὰ χαράξῃ ἄλλα γράμματα ἀραιότερα καὶ ἄλλα πυκνότερα.

Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ὑπάρχει κεχαραγμένη εἰς ὀκτῶ σειρὰς μακρὰ ἔμμετρος ἐπιγραφὴ, ἀποτελουμένη ἐκ τεσσάρων τριμέτρων ἱαμβικῶν στίχων δωδεκασυλλάβων. Μετὰ τὴν τελευταίαν σειρὰν ὑπῆρχον καὶ ἄλλα γράμματα γενόμενα ἐξίτηλα. Καὶ ἐνταῦθα, ὡς ἐν τῇ ἐμπροσθίᾳ ὄψει, τὰ γράμματα εἶναι ἀκανόνιστα καὶ πολλὰ ἐξ αὐτῶν συμπεπιεσμένα, διὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς λόγον τῆς ἀνάγκης δηλαδή, ὅπως καλυφθῇ συμμετρικῶς ὁλόκληρος ἡ ἐπιφάνεια.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι ἀρκούντως δυσανάγνωστος, ἰδίως ἐν τῇ πρώτῃ καὶ τῇ τελευταίᾳ σειρᾷ τῶν γραμμάτων, ἔχει δὲ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἡμῶν ὡς ἑξῆς:

. ΤΟΙΣ ΑΘΕΤΟ.

ΣΙ ΤΗΝ ΔΙΚΗΝ ΤΟΥ ΣΕ
ΚΡΕΤΟΥ Ο ΝΥΝ ΚΡΑΤΥΝΕ
ΤΩ ΧΡΟΝΩ ΒΕΒΥΣΜΕΝ
ΟΝ Ο ΜΙΧΑΗΛ ΤΟ ΘΑΥΜΑ
ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΡΟΙ
ΝΗ ΘΣ ΤΑ ΠΡΩΤ.
ΑΙ ΚΡΙΣΙΣ ΚΑ.

[†] Τοῖς ἀθετο[ῦ

-σι τὴν δίκην τοῦ σε-
-κρέτου, ὃ νῦν κράτυνε
τῷ χρόνῳ βεβυσμέν-
-ον, ὃ Μιχαὴλ τὸ θαῦμα
τῶν βασιλέων, ποι-
-νῆ Θε(ε)ς τὰ πρώτ[α]
καὶ κρίσις κα.

Ἡ ἐπιγραφὴ, χωριζομένη εἰς στίχους τριμέτρους, ἱαμβικούς ἔχει ὡς ἑξῆς:

*Τοῖς ἀθετο[ῦ]σι τὴν δίκην τοῦ σεκρέτου,
ὃ νῦν κράτυνε τῷ χρόνῳ βεβυσμένον,
ὃ Μιχαὴλ τὸ θαῦμα τῶν βασιλέων,
ποινῆ Θε(ε)ς τὰ πρώτ[α] [καὶ κρίσις κα*

Ἐξετάζοντες τὴν ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Παλαιολόγου, παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη ἀπομακρύνεται τοῦ συνήθους τύπου τῶν αὐτοκρατορικῶν σφραγίδων, διότι εἰς τὰς σφραγίδας ταύτας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων μέχρι τῶν νεωτέρων, ὁ αὐτοκράτωρ εἰκονίζεται εἴτε ὁλόσωμος εἴτε ἐν προτομῇ, φέρων διὰ τῆς δεξιᾶς σταυρὸν ἢ λάβαρον καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς σταυροφόρον σφαιρᾶν ἢ εἴλημα. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας ὄψεως ἀπαντᾷ θρησκευτικὸς τύπος, εἴτε ὁ Χριστὸς ἐν προτομῇ ἢ ὁλόσωμος, εἴτε ἡ Θεοτόκος ὁλόσωμος¹. Προκειμένου δὲ ἰδίᾳ περὶ τῶν σφραγίδων τῶν Παλαιολόγων, παρατηροῦμεν ὅτι ἐπὶ μὲν τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως εἰκονίζεται ὁ αὐτοκράτωρ ἔχων

¹ Schlumberger, Sigillographie de l'Empire Byzantin σελ. 401 κέ.

ἐκατέρωθεν ἐπιγραφὴν, κατὰ τὸν τύπον τῆς ἐνταῦθα δημοσιευομένης σφραγίδος, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ὁ Χριστὸς ἱστάμενος, ὅστις εἶναι πιθανώτατα παράστασις *Χριστοῦ τοῦ Ἐυεργέτου*, ὡς εἰκονίζετο ἐν τῇ ἐπωνύμῳ αὐτοῦ μονῇ τῇ κειμένῃ παρὰ τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν ἐν τῷ Κερατίῳ κόλπῳ¹. Εἰς δὲ τὰς πολλὰς περισωθείσας σφραγίδας τῆς Θεοδώρας Δουκαίνης Παλαιολογίνας ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως εἰκονίζεται ἡ Θεοτόκος ἐπὶ θρόνου.

Ἡ ἐκατέρωθεν τῆς εἰκόνας μακρὰ ἐπιγραφὴ ἀναγράφει πάσας τὰς προσωνυμίας τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου μετὰ τῆς σπουδαιοτάτης προσθήκης *Νέος Κωνσταντῖνος*. Ἡ προσωνυμία αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸ μέγα ἱστορικὸν γεγονός τῆς ἀνακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν ἔτει 1261. Εἶναι προφανές ὅτι ἡ ἀνάκτησις αὕτη παραβάλλεται πρὸς τὴν κτίσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἔμμετρον ἐπιγραφὴν τῆς ὀπισθίας ὄψεως, ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ἐν αὐτῇ τιμᾶται καὶ κολακεύεται, κατὰ τρόπον χαρακτηριστικὸν ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ἀποκαλούμενος *θαῦμα τῶν βασιλέων* καὶ παροτρύνεται, ὅπως κρατῆται τὸ *σέκρετον* «*τῷ χρόνῳ βεβυσμένον*». Διὰ τῆς φράσεως ταύτης ἀναμφιβόλως γίνεται ὑπαινιγμὸς εἰς τὴν κατάργησιν αὐτοῦ κατὰ τὸ διάστημα τῆς κατοχῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1261.

Σέκρετα παρὰ Βυζαντινοῖς ἐκαλοῦντο τὰ δικαστήρια ἢ συνέδρια, ἐν οἷς συνεζητοῦντο καὶ ἐκρίνοντο ἐκκλησιαστικαὶ καὶ πολιτικαὶ ὑποθέσεις². Ὑπῆρχον δὲ πολυάριθμα τοιαῦτα σέκρετα εἴτε καθαρῶς ἐκκλησιαστικά, ἐξαρτώμενα ἐκ τῶν μητροπόλεων, ἀρχιεπισκοπῶν καὶ ἐπισκοπῶν ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις, εἴτε μόνον πολιτικὰ ἐξαρτώμενα ἐκ τῶν στρατηγῶν καὶ ἄλλων κυβερνητῶν τῆς κατὰ θέματα πολιτικῆς διαιρέσεως τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ κατ' ἐξοχὴν ὑπῆρχον πολλὰ τοιαῦτα σέκρετα ἐν οἷς συνεζητοῦντο καὶ ἐδικάζοντο πάσης φύσεως πολιτικαὶ καὶ ἰδιωτικαὶ ὑποθέσεις. Ἐκ τῶν πηγῶν δ' εἶναι γνωστὸν καὶ τὸ ἀξίωμα λογοθέτου τῶν σεκρέτων.

Τὸ ἐν τῇ ἐμμέτρῳ ἐπιγραφῇ τῆς σφραγίδος μνημονευόμενον σέκρετον εἶναι προφανῶς τὸ λεγόμενον *βασιλικὸν σέκρετον*, ὅπερ πιθανώτατα συνήρχετο ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἃν πρέπη τοῦτο νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ ἐκ τῶν πηγῶν γνωστὸν *σέκρετον τοῦ παλατίου*. Ὅτι δὲ ἀντιδιαστέλλεται ῥητῶς τὸ βασιλικὸν σέκρετον πρὸς ἄλλα τοιαῦτα, ἐξάγεται ἐκ τοῦ

¹ Schlumberger, "Ἐνθ' ἄνωτ. Τοῦ αὐτοῦ, Melanges, d'Archeol. Byz. σελ. 64, 183 κ.ἐξ. πίν. X. Κ. Μ. Κωνσταντοπούλου, Βυζαντινὰ μολυβδόβουλλα, Διεθν. Ἐφημ. Νομισμ. Ἀρχαιολογίας τόμ. Β' σελ. 118.

² Du Cange, Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis ἐν λέξει: *Σέκρετον* Secretarium, Forum, tribunal juridicum vel locus aut aedes in qua de rebus seriis agebatur, Hesychius *Σέκρετον*, συνέδριον, Auctor. Etymologici *Σέκρετον* παρὰ τὸ σεῖιν (!) τὰς κρίσεις. Glossae Basilic. *Σέκρετον* Δικαστήριον, Κομιστόριον, Βασιλικὸν Σέκρετον.

διπλώματος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ νεωτέρου, ὑπὲρ τῶν Μονεμβασιωτῶν, ἐν ᾧ ἀναγράφεται: «Οὐδὲ εἰς ἅς ἔχωσιν οὗτοι ὑποθέσεις ἢ μετ' ἀλλήλων ἢ μεθ' ἐτέρων τινῶν, κριθήσονται παρ' αὐτοῖς ἀλλ' ἐν τῷ σεκρέτῳ τῆς βασιλείας μου»¹.

Ἡ δίκη τοῦ σεκρέτου, ἣν ἀναφέρει ἡ ἔμμετρος ἐπιγραφή τῆς σφραγίδος, πιθανώτατα σχέσιν ἔχει πρὸς τὰς σφοδρὰς ἐκκλησιαστικὰς ἔριδας, αἵτινες προέκυψαν ἐκ τοῦ ζητήματος τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὡς γνωστόν, ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ὅταν ἐπεχείρησε νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν ἄκρον ἀρχιερέα, διὰ τὴν ἐνωσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Καθολικὴν, εὔρε μεγάλην ἀντίδρασιν τόσον ἐκ μέρους τοῦ κλήρου, ὅσον καὶ μερίδος τῆς πολιτικῆς ἱεραρχίας. Ὅπως δ' ἐξομαλύνῃ τὰς παρουσιαζομένας δυσχερείας, ὁ αὐτοκράτωρ ἐπανειλημμένως συνεκάλεσε συνέδρια καὶ συμβούλια, ἐν οἷς ἐζήτησε νὰ μεταπειθῇ τοὺς ἀντιφρονοῦντας. Φαίνεται λοιπὸν πιθανὸν ὅτι κατὰ τὰς γενομένας συζητήσεις ἐν τῷ βασιλικῷ σεκρέτῳ, ἀντέδρασαν πολλοὶ τῶν συμμετασχόντων κληρικῶν καὶ πολιτικῶν, ἐντεῦθεν δὲ ἡ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς σφραγίδος καταφορὰ κατὰ τῶν ἀντιδρώντων εἰς [τὰς ληφθεῖσας ἀποφάσεις, τῶν ἀθετούντων τὴν δίκην τοῦ σεκρέτου. Ἴσως δ' ἡ περιεργοτάτη σφραγίς, ἣν ἐνταῦθα δημοσιεύομεν, ἀνήκει εἰς ἔγγραφα ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ βασιλικῷ σεκρέτου διὰ τὰ ἀνωτέρω ζητήματα. Ὅπως δὲ ἡ σφραγίς ἢ κολακεύουσα καὶ τιμῶσα τόσον τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Παλαιολόγον, θ' ἀνήκει εἰς τὰ πρῶτα ἔτη, καθ' ἃ ἀνεφύη τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν, ὁπότε ὁ αὐτοκράτωρ διετήρει εἰσέτι πᾶσαν τὴν αἴγλην αὐτοῦ καὶ τὴν συμπάθειαν τῶν ὑπηκόων, διὰ τὰ μεγάλα αὐτοῦ πολεμικὰ κατορθώματα καὶ κυρίως διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὅπως δὲ καταστήσωμεν τὴν ἀνωτέρω γνώμην πιθανήν, ἀνάγκη ν' ἀνατρέξωμεν, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ζητήματος τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν.

Κυριωτάτη αἰτία, ἣτις ἤγαγε τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον, ὅπως ἐπιδιώξῃ τὴν ἐνωσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Καθολικὴν, ἦτο ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ νὰ ἐξυμμενίσῃ τὸν Πάπαν, φοβούμενος μὴ οὗτος εὐνοήσῃ νέαν σταυροφορίαν· καίτοι δὲ οἱ φόβοι οὗτοι τοῦ αὐτοκράτορος ἀπεδείχθησαν βραδύτερον ἀβάσιμοι, διότι ὁ ἄκρος ἀρχιερέυς, ἂν καὶ θλιβεῖς βαθυτάτα διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ προβῇ εἰς τοιαύτας ἐνεργείας, δικαιολογεῖται ἀπὸ πολιτικῆς ἐπόψεως ἢ πρόνοια αὕτη τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, ὅστις ἔχων ν' ἀντιπάλαισῃ πρὸς πολλοὺς καὶ δεινοὺς πολεμίους, δὲν ἤθελε νὰ ἔχῃ καὶ τὴν ἀπροκάλυπτον ἐχθρότητα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης².

¹ Miklosich et Müller, Acta et Diplomata τόμ. Ε' σελ. 168. Τὸ ἀνωτέρω δίπλωμα ἢ χρυσοβούλλος λόγος ἐξεδόθη τὸν Νοέμβρ. τοῦ 1317.

² Ὁ μᾶλλον ἐπικίνδυνος ἐξ αὐτῶν ἦτο Κάρολος ὁ ἐξ Ἀνδεγαυῶν (d'Anjou) ὁ ἀπὸ

Αἱ διαπραγματεύσεις διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἤρξαντο ἐν ἔτει 1263 πρὸς τὸν Πάπαν Ὀυρβανὸν τὸν Δ΄ καὶ ἐξηκολούθησαν πρὸς τὸν διάδοχον αὐτοῦ Κλήμεντα τὸν Δ΄. Κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἐφάνη ὑπὲρ τὸ μέτρον ὑποχωρητικὸς πρὸς τὰς ἀξιώσεις τοῦ ἄκρου ἀρχιερέως, ὅστις, ὡς εἶναι εὐνόητον, ἐξήτησε τελείαν ὑποταγὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εἰς τὸν Τόμον, ὃν ἀπέστειλε πρὸς ὑπογραφὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν Κλήμης ὁ Δ΄, ἀνεγράφετο ῥητῶς ὅτι ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ῥώμης δικαιούται, ὡς ἐκ τοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθέντος αὐτῷ πρωτείου, νὰ κρίνῃ καὶ νὰ ἀποφασίσῃ ἀπολύτως περὶ πάσης δογματικῆς ἢ ἄλλης διαφωνίας καὶ διενέξεως καὶ ὅτι αἱ σύνοδοι εἶναι περιτταὶ καὶ ἄτοποι, ἀλλὰ καὶ προσβλητικαί, διότι ἐξ αὐτῶν θ' ἀπεδεικνύετο ὅτι ὁ ἄκρος ἀρχιερεὺς δὲν εἶναι ἱκανὸς ν' ἀνεύρῃ τὴν ἀλήθειαν.

Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Τόμου συνέπεσε πρὸς μεγάλας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐσωτερικὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀνωμαλίας, οὕτως ὥστε καὶ ἐκ τοῦ λόγου τούτου καὶ ἐκ τῶν ὑπερβολικῶν ἀξιώσεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης, αἱ διαπραγματεύσεις ἔμειναν στάσιμοι.

Αἱ ἐσωτερικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ ἀνωμαλίας προέκυψαν κυρίως ἐκ τοῦ ζητήματος τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου. Ὡς γνωστὸν ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος διετέλεσεν εἰς τῶν σπουδαιότερων στρατηγῶν τοῦ αὐτοκράτορος Νικαίας Θεοδώρου Β΄ Λασκάρως (1254 - 1258), ἀποκτήσας μεγάλην φήμην διὰ τὰ πολλὰ αὐτοῦ πολεμικὰ κατορθώματα. Καίτοι δὲ πολλάκις ἐκατηγορήθη ὅτι ἐμελέτα ν' ἀρπάσῃ τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν, οὐχ ἦττον ἔτυχε συγγνώμης παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις μάλιστα, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, συνέστησε εἰς τὸν Παλαιολόγον τὰς τέσσαρας θυγατέρας του καὶ τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον

τοῦ ἔτους 1266 κατέχων τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν. Οὗτος ἴσως καὶ διὰ τὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Πάπαν, ἀλλὰ κυρίως ὡς ἔχων δικαιώματα, ἀγνωρισθέντα αὐτῷ ὑπὸ τοῦ τελευταίου Φράγκου αὐτοκράτορος Κ/πόλεως Βιλλαρδουίνου, ἐν Πελοποννήσῳ, Ἡπειρῳ καὶ ἄλλαις χώραις τῆς Ἀνατολῆς, παρεσκευάζετο νὰ διεκδικήσῃ διὰ πολέμου τὰ δικαιώματα ταῦτα, ἅτινα ἀπέβησαν οὐσιαστικώτερα διὰ τοῦ ἐν ἔτει 1273 γάμου τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ πρὸς τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Βιλλαρδουίνου Φίλιππον. Ἄλλ' ἢ ἐκστρατεία, ἣν ἐπεχείρησε κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης μόλις ἐν ἔτει 1280, διὰ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1278 κατέχοντος τὴν Ἀλβανίαν Ἡπειρον καὶ Κέρκυραν ἐπιτρόπου αὐτοῦ Οὐγγωνος Σουλλῦ (Hugue le Rousseau de Sully) περιορῶν διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν πολεμικὴν ἐμπειρίαν, ἀπέτυχεν, ὑποστάντων τῶν Φράγκων πραγματικὴν πανωλεθρίαν ὑπὸ τῆς στρατιᾶς, ἣν ἐξαπέστειλε κατ' αὐτῶν ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, διοικουμένης ὑπὸ τοῦ μεγάλου δομοστικῆς Μιχαὴλ Ταρχανιώτου, στρατιᾶς ἐμπειροπολέμου καὶ γνωρίζουσας ἐκ πείρας ν' ἀντιτάσσεται κατὰ τῶν Φράγκων. Ὡσαύτως ὁ Παλαιολόγος ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας νὰ καταφέρῃ πληγὴν καιρίας κατὰ τοῦ κράτους τοῦ Καρόλου, παρασχῶν τὰ χρηματικὰ μέσα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς συνωμοσίας, ἣν ἐνήργησεν ἐν Σικελίᾳ κατὰ τὸν Καρόλου ὁ πολυθρόλῃτος Ἰωάννης Προκιδας, ὅστις διὰ τῆς ἀκαταβλήτου αὐτοῦ θελήσεως καὶ ἐπιμονῆς κατώρθωσε νὰ καταλύσῃ τὴν ἐν Σικελίᾳ κυριαρχίαν τῶν Γάλλων, διὰ τῆς φοβερᾶς σφαγῆς αὐτῶν ὑπὸ τῶν Σικελῶν, ἧτις ἐν τῇ ἱστορίᾳ φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Σικελικοῦ Ἐσπερινοῦ.

Ἰωάννην. Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος στηριζόμενος εἰς τὸ δεῖγμα τοῦτο τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοδώρου Λασκάρως, ἐνόμισεν ὅτι εἰς αὐτὸν θ' ἀνέθετε τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἀρχῆς μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ διαδόχου Ἰωάννου. Ὅταν ὅμως εἶδεν ὅτι ἡ ἐπιτροπεία αὕτη ἀνετέθη εἰς τὸν πατριάρχην Ἀρσένιον καὶ τὸν πρωτοβεστιάριον Γεώργιον Μουζάλανα, ἐξεμάνη καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀνατρέψῃ βιαίως τὸν πρωτοβεστιάριον, καὶ πρὸς τοῦτο ἐξεμεταλλεύθη ἐπιτηδείως τὴν δυσαρέσκειαν τῶν μισθοφόρων, μὴ λαβόντων τὰς συνθήκεις εἰς ἀλλαγὴν βασιλέως χρηματικὰς χορηγίας καὶ συνετέλεσε νὰ ἐκτραγῇ στρατιωτικὴ στάσις ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὁ Μουζάλων δῆθεν ἐπεβουλεύετο τὴν ζωὴν τοῦ διαδόχου Ἰωάννου. Ἐννέα μόλις ἡμέρας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Θεοδώρου Λασκάρως, οἱ ἐκμανέντες στρατιῶται κατέσφαξαν τὸν πρωτοβεστιάριον Γεώργιον Μουζάλανα καὶ ἐληλάτησαν τὰς οἰκίας αὐτοῦ καὶ τῶν συγγενῶν καὶ ὀπαδῶν του. Ὁ Παλαιολόγος ἐφάνη ἀμέτοχος τῶν γενομένων καὶ ἔδειξε πολλὴν εὐλάβειαν πρὸς τὸν βασιλοπαιδα Ἰωάννην, θέλων οὕτω νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν πατριάρχην Ἀρσένιον, ὅστις ἤρξατο ὑποπτευόμενος αὐτὸν ὡς θέλοντα νὰ ἀρπάσῃ τὴν βασιλείαν. Βραδύτερον ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς μερίδος, ἐπέτυχε νὰ λάβῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου δουκός, γενόμενος πραγματικὸς κυβερνήτης. Διὰ ποικίλων δὲ παροχῶν καὶ δωρεῶν κατώρθωσε νὰ προσεταιρισθῇ τοὺς πλείστους τῶν μεγιστάνων καὶ τῶν ἄλλων τιτουχῶν τῆς πολιτικῆς ἱεραρχίας, ὥστε τῇ συνένεσει αὐτῶν ἐπέτυχε ν' ἀναγνωρισθῇ δεσπότης. Τότε ὅμως κατεφάνη ποῦ ἔτεινον αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ καὶ ἤρξατο φανερὰ ἀντίδρασις ὑπὸ μερίδος μεγιστάνων, κυρίως τῶν συνδεομένων διὰ συγγενείας πρὸς τὸν οἶκον τῶν Λασκάρων, οἵτινες κατενόησαν ὅτι ὁ Παλαιολόγος διὰ τῆς βαθμιαίας ταύτης προαγωγῆς σκοπὸν εἶχε ν' σφετερισθῇ τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν, ὑποσκελίζων τὸν νόμιμον διάδοχον τοῦ Θεοδώρου Λασκάρως. Ὁ Παλαιολόγος ὅμως κατώρθωσε νὰ καταπνίξῃ βιαίως πᾶσαν ἀντίδρασιν καὶ ἐξεδήλωσε τέλος τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ὅπως ἀναγορευθῇ αὐτοκράτωρ, ὑποσχόμενος νὰ ὀρκισθῇ ἐπισήμως ὅτι, ἅμα τῇ ἐνηλικιώσει τοῦ Ἰωάννου Λασκάρως, θέλει παραδώσει εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχὴν. Τὸν ὄρκον δὲ τοῦτον ἔδωκε δημοσίᾳ ἐν Μαγνησίᾳ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1260. Ὁ πατριάρχης, ὅστις ἀπὸ μακροῦ ἔδυσπιστεῖ πρὸς τὸν Παλαιολόγον, ἐζήτησε ν' ἀντιδράσῃ εἰς τὴν καταφανῆ ἐπιβουλὴν καὶ ἤξιωσεν ὅπως ἐν Νικαίᾳ, ὅπου κατὰ τὰ ἀποφασισθέντα θὰ ἐγίνετο ἐπισήμως ἡ στέψις, νὰ προηγηθῇ εἰς αὐτὴν ὁ Ἰωάννης Λάσκαρις, τοῦ Παλαιολόγου στεφομένου μετ' αὐτόν. Ἄλλ' ὁ πολυμήχανος καὶ φιλόδοξος Μιχαὴλ, ἐπιτηδείως κολακεύσας τὸ πλεῖστον τοῦ κλήρου καὶ τῶν μεγιστάνων καὶ τῶν μισθοφόρων καὶ δώσας ὑποσχέσεις ἀμοιβῶν καὶ ἄλλων ὠφελημάτων, κατώρθωσε ν' ἀποδεχθῶσιν οὗτοι νὰ στεφθῇ ἐν Νικαίᾳ μόνος ὁ Μιχαὴλ μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ Θεοδώρας, ἀναβαλλομένης τῆς στέψεως τοῦ νομίμου διαδόχου τῆς βασιλείας Ἰωάννου, μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν ἐξεδηλώθη φανερὰ ἡ

δυσαρέσκεια τοῦ πατριάρχου πρὸς τὸν στεφθέντα αὐτοκράτορα Παλαιολόγον, διὰ τὴν ἀθέτησιν τῶν ὑποσχέσεων καὶ ὄρκων αὐτοῦ, ἔκτοτε δὲ προοιωνίζετο ὁ Ἀρσένιος τὰ δεινά, ἅτινα ἐπεφυλάσσοντο διὰ τὸν ἀτυχῆ διάδοχον τοῦ Θεοδώρου Λασκάρως. Τὴν δυσαρέσκειαν δ' αὐτοῦ ἐξεδήλωσεν ἐμφανῶς ὁ πατριάρχης κατὰ τὴν ἱστορικὴν εἴσοδον τοῦ Παλαιολόγου εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετὰ τὴν κατάληψιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Στρατηγοπούλου. Διότι, ὅτε τὴν 15 Αὐγούστου τοῦ 1261, ἡμέραν καθ' ἣν ἐορτάζει ἡ Ἐκκλησία τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, εἰσῆλθεν ἐν θριάμβῳ ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος διὰ τῆς Χρυσῆς Πύλης, ὁ πατριάρχης δὲν παρέστη εἰς τὴν γενομένην ἱεροτελεσίαν καὶ διὰ τοῦτο τὰς ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ἀκροπολίτου ποιηθείσας δεκατρεῖς εὐχὰς ἐπὶ τῇ ἀνακτῆσει τῆς Πόλεως, ἀπήγγειλε πρὸ τῆς εἰσόδου ἀπὸ ἐνὸς τῶν πύργων τῆς Χρυσῆς Πύλης, ὁ μητροπολίτης Κυζίκου Γεώργιος. Ὁ Παλαιολόγος ὅμως ἐνόμιζε τὴν ἐν Νικαίᾳ στέψιν ἀτελεῖν καὶ ἤθελε, μετὰ τὸ εὐτυχὲς γεγονός τῆς ἀνακτῆσεως τῆς Πόλεως, νὰ στεφθῆ ἐπισήμως ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀλλὰ ἡ στέψις ἔπρεπε νὰ γίνῃ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου. Πρὸς τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ κατώρθωσε νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν Ἀρσένιον, ὅστις ἐδέχθη νὰ στέψῃ πανηγυρικῶς τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, χωρὶς νὰ μνημονευθῆ πλέον τὸ ὄνομα τοῦ νομίμου διαδόχου τῶν Λασκάρων. Ἄλλ' ὅτε, μετ' οὐ πολὺ, ὁ Παλαιολόγος, καταπατῶν πάντα θεῖον καὶ ἀνθρώπινον νόμον, προέβη εἰς τὴν τύφλωσιν τοῦ ἀτυχοῦς Ἰωάννου, ἵνα ἐκλείψῃ πᾶς κίνδυνος ν' ἀνέλθῃ οὗτος εἰς τὸν θρόνον, ὁ πατριάρχης Ἀρσένιος ἐξεδήλωσε ἀναφανδὸν τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὸν ἀποτροπισασμὸν αὐτοῦ διὰ τὸ ἀνοσιούργημα καὶ προέβη εἰς τὸν ἀφορισμὸν τοῦ αὐτοκράτορος. Βραδύτερον, ἐπειδὴ ὁ πατριάρχης δὲν ἐπέιθετο νὰ ἄρῃ τὸν ἀφορισμὸν, καθηρέθη ἀντικατασταθεῖς ὑπὸ τοῦ εὐνοουμένου τοῦ Παλαιολόγου μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως Γερμανοῦ. Ἡ ἐκλογὴ ὅμως αὕτη ἐξηρέθισε τὸν πρὸ μακροῦ ἐπωφθαλμιῶντα τὸν πατριαρχικὸν θρόνον πνευματικὸν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσήφ, ὅστις διὰ ῥαδιουργιῶν καὶ ἄλλων μέσων κατώρθωσε νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν Γερμανὸν νὰ παραιτηθῆ τῆς πατριαρχείας μετὰ τινὰς μῆνας.

Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος λαβὼν παρὰ τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ Ἰωσήφ τὴν ὑπόσχασιν ὅτι θὰ ἄρῃ ἀμέσως τὸν ἀφορισμὸν, ἐπέβαλε τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς πατριάρχου καὶ τούτου γενομένου, ὁ Ἰωσήφ παρέσχε πανηγυρικῶς εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὴν παρ' αὐτοῦ αἰτουμένην συγχώρησιν. Τὴν τοιαύτην ὅμως ἐνέργειαν τοῦ Ἰωσήφ ἐδέχθησαν λίαν δυσμενῶς τόσοι οἱ πλείστοι τῶν μεγιστάνων, ὅσον καὶ τῶν κληρικῶν, ἔχοντες πρὸς τοῦτο ὁμόφρονες καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ λησμονηθῆ τὸ φρικτὸν κατὰ τοῦ ἀτυχοῦς Ἰωάννου Λασκάρως ἔγκλημα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ στάσις τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου ἐπεδοκιμάζετο καὶ ἐθεωρεῖτο παράνομος ἢ καθαιρέσις αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν δεινὴ κατακραυγὴ ἐπηκολούθησε τόσοι κατὰ τοῦ Ἰωσήφ, ὃν ἐθεώρουσαν ἐπιβράτην, ὅσον καὶ κατὰ

τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ συνέπεια τῆς τοιαύτης ἐσωτερικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνωμαλίας ἦτο νὰ ἀνασταλῶσιν αἱ διαπραγματεύσεις πρὸς Κλήμεντα τὸν Δ', αἵτινες ἐπανελήφθησαν βραδύτερον ἐν ἔτει 1273 πρὸς τὸν Πάπαν Γρηγόριον τὸν Γ', ὅστις πολιτικώτερος τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Κλήμεντος, ἀπέφυγε τὰς ἀκρότητας καὶ ἐξήτησε νὰ ὑποβληθῇ τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως εἰς σύνοδον. Ἡ σύνοδος αὕτη ἀπεφασίσθη νὰ συνέλθῃ εἰς Λυὼν τῆς Γαλλίας, εἰς ἣν ὁ Πάπας προσεκάλεσεν ἐπισήμως τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ καὶ τὸν πατριάρχην Ἰωσήφ, ὅπως ἀποστείλωσιν ἀντιπροσώπους, οἵτινες θὰ εἶχον ἐντολὴν νὰ συνεργασθῶσι μετὰ τῶν κληρικῶν τῆς Δύσεως διὰ τὴν λύσιν τοῦ περιμαχίτου ζητήματος τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀλλ' ἐν ᾧ εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην ἐφάνη προθυμότητος ν' ἀνταποκριθῇ ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ, ἀντιθέτως καὶ ἀπροσδοκῆτως ὁ πατριάρχης Ἰωσήφ οὐ μόνον ἀντέστη διαρρηθῆν, ἀλλὰ καὶ ἐδήλωσε μετ' ὄρκου ὅτι οὐδέποτε θὰ ἐδέχετο νὰ ὑπογράψῃ τὸν Τόμον τῆς ἐνώσεως. Πρὸς τὴν γνώμην τοῦ πατριάρχου συνετάχθησαν πολλοὶ τῶν κορυφαίων ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν, ἐντεῦθεν δ' ὁ Παλαιολόγος περιέπεσεν εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν, δὲν ἠθέλησεν ὅμως οὐδέ κατ' ἐλάχιστον νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ ἀπόφασιν, νὰ ἐπιτύχῃ δῆλα δὴ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Πρὸς τοῦτο, στηριζόμενος κυρίως εἰς τὴν στρατιωτικὴν μερίδα, ἣτις ὡς ἐκ τῆς ἐπιβολῆς, ἦν ἐξήσκουν ἐπ' αὐτῆς τὰ ἐνδοξα πολεμικὰ κατορθώματα τοῦ αὐτοκράτορος, ὑπετάσσετο εἰς τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ, μετῆλθε βιαιότατα κατὰ τῶν ἀντιδρώντων μέτρα. Καὶ τὸν μὲν πατριάρχην Ἰωσήφ δὲν ἐτόλμησε νὰ καθαιρέσῃ, ἄλλους ὅμως ἐκκλησιαστικοὺς καὶ πολιτικοὺς λειτουργοὺς, ὅσοι ἰσχυμετεῖχον εἰς τὸν κατὰ τῆς ἐνώσεως ἀγῶνα, ὑπέβαλεν εἰς ἀπηνῆ διωγμὸν. Οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν καθείρχθησαν καὶ ὑπεβλήθησαν εἰς βασάνους, ἄλλοι δ' ἐξωρίσθησαν, δημευθέντων τῶν κτημάτων αὐτῶν. Ἀλλὰ μετὰ τῆς ἀντιδρώσεως πρὸς τὴν ἔνωσιν μερίδος συνετάχθησαν καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατακρίνοντες σφοδρῶς τὴν πολιτείαν τοῦ αὐτοκράτορος, οὕτως ὥστε ἐξηναγκάσθη ὁ Μιχαὴλ νὰ μετέλθῃ καὶ κατ' αὐτῶν ἀπηνῆ καὶ βίαια μέτρα. Πλήν δ' ἄλλων τιμωριῶν, ἠξίωσεν ὅτι ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρεῖχεν εἰς αὐτὸν δικαιώματα ἰδιοκτησίας αὐτῆς, καὶ ἐπομένως οἱ κάτοικοι ὤφειλον νὰ πληρώσωσι βαρύντατα ἐνοίκια. Τοῦτο συνετέλεσεν, ὥστε πολλοὶ τῶν κατοίκων, μὴ δυνάμενοι ν' ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὰς παραλόγους ταύτας ἀξιώσεις, ἠναγκάσθησαν ν' ἀποδημήσωσιν εἰς χώρας, εἰς ἃς δὲν ἐξικνεῖτο ἡ ἐξουσία τοῦ Παλαιολόγου. Ἀλλ' ἡ δεινότερα συνέπεια τοῦ ἀπηνοῦς τούτου διωγμοῦ ἦτο ὅτι αἱ πλεῖστοι τῶν ἐπαρχιῶν περιέστησαν εἰς κατάστασιν σχεδὸν ἀναρχικὴν, πληρωθεῖσαι ὑπὸ φανατικῶν ἀντιδραστικῶν, ὧν ἄλλοι μὲν καλούμενοι Ἰωσηφῖται ἄλλοι δὲ Ἀρσενιάται, συνενωθέντες μετ' ἄλλων ταραχοποιῶν ἔφερον τὴν χώραν εἰς δεινὸν σάλον.

Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως ἐμμένων πεισιμόνως εἰς τὰ ἀποφασισθέντα, ἀπέ-

στείλειν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν σύνοδον τῆς Λυῶν ἐπὶ δύο πλοίων, μετὰ πλουσιῶν δώρων πρὸς τὸν Πάπαν. Οἱ ἀντιπρόσωποι οὗτοι ἦσαν δύο κληρικοί, ὁ πατριαρχεύσας πρῶν μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως Γερμανὸς καὶ ὁ μητροπολίτης Νικαίας Θεοφάνης καὶ τρεῖς πολιτικοί, ὁ μέγας λογοθέτης Ἀκροπολίτης, ὁ προκαθήμενος τοῦ βεστιαρίου Πανάρετος, καὶ ὁ μέγας διερμηνευτὴς Βερροιώτης. Τὸ ἐν ὅμως τῶν πλοίων, τὸ φέρον τὰ πρὸς τὸν Πάπαν δῶρα καὶ ἐφ' οὗ ἐπέβαινον ὁ Πανάρετος καὶ ὁ Βερροιώτης, ἐναυάγησεν αὐτανδρον παρὰ τὸν Μαλέαν, οὕτως ὥστε εἰς Λυῶν ἔφθασαν ἐν ἔτει 1274 μόνον ὁ πρῶν πατριάρχης Γερμανός, ὁ μητροπολίτης Νικαίας Θεοφάνης καὶ ὁ μέγας λογοθέτης Ἀκροπολίτης. Οὗτοι ἀπεδέχθησαν πάσας τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου καὶ υπέγραψαν τὸν Τόμον, ὃν καὶ ἐκόμισαν ἐπανελθόντες εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὅταν ὅμως ἐγνώσθη τὸ περιεχόμενον τοῦ Τόμου τῆς ἐνώσεως, ἐξεδηλώθη κατὰ τρόπον σφοδρότατον ἡ δυσαρέσκεια καὶ ἡ ἀγανάκτησις τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Ὁ πατριάρχης Ἰωσήφ ἔσπευσε νὰ παραιτηθῆ ἔχων τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῶν πλείστων ἀρχιερέων καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως φανατιζόμενοι κυρίως ὑπὸ τῶν μοναχῶν, ἐξετραηλίζοντο εἰς κατάρας καὶ ἀπειλὰς κατὰ τῶν συντελεσάντων εἰς τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Τόμου τῆς ἐνώσεως. Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως ἔμεινεν ἀμετάπειστος καί, ἀφ' οὗ προσεπάθησε ν' ἀποδείξῃ εἰς τὸ πρὸς τοῦτο συγκληθὲν συνέδριον τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν λειτουργῶν, ὅτι ἡ ἔνωσις δὲν ἐπέφερεν οὐδεμίαν οὐσιώδη μεταβολὴν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ ὅτι λόγοι πολιτικοὶ σπουδαιότατοι ἐπέβαλον τὴν τοιαύτην προσέγγισιν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης, βλέπων ὅτι οἱ λόγοι αὐτοῦ δὲν ἔφερον ἀποτέλεσμα, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ αὐτὸς εἰς βίαια μέτρα κατὰ τῶν δυστροπούντων. Πρὸ παντὸς ὅμως εἶχεν ἀνάγκην νὰ ἐξεύρῃ πατριάρχην ἀποδεχόμενον τὸν Τόμον τῆς ἐνώσεως καὶ εὔρε τοιοῦτον τὸν χαρτοφύλακα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Ἰωάννην τὸν ἐπιλεγόμενον Βέκκον, ὅστις, καίτοι πρότερον συνετάσσετο πρὸς τὴν μερίδα τὴν ἀντιδρῶσαν κατὰ τῆς ἐνώσεως, νῦν ἐφάνη πρόθυμος ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀνωτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν καὶ νὰ βοηθήσῃ τὸν βασιλέα εἰς τὴν ἐπιβολὴν τοῦ Τόμου τῆς ἐνώσεως. Περὶ τὰ μέσα λοιπὸν τοῦ 1276 ὁ Ἰωάννης ἀνηγορεύθη οἰκουμενικὸς πατριάρχης καὶ ἤρξατο ἐνεργῶν πάσῃ δυνάμει ὑπὲρ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς νέας ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως. Οὐχ ἦτιον ἡ ἀντίδρασις ὠγκοῦτο ἡμέρα τῆ ἡμέρα, οὕτως ὥστε ἐμειώθησαν κατὰ πολὺ μετὰ τὸ κλῆρον καὶ τοῦ λαοῦ οἱ στέργοντες τὰ γενόμενα, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ὁ φανατισμὸς καὶ τὸ μῖσος τῶν ἀντιδρώντων κατὰ τῆς ἐνώσεως ἐφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον. Ἐν τῷ μετὰ οἱ διαδεχθέντες Γρηγόριον τὸν Ι΄ Πάπαι Ἰννοκέντιος ὁ Ε΄ καὶ Ἰωάννης ὁ ΚΑ' ἐξηκολούθησαν συνεννοούμενοι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ καὶ τὸν πατριάρχην Ἰωάννην διὰ τὴν τήρησιν τῶν προαποφασισθέντων, ὁ δὲ Πάπας Νικόλαος ὁ Γ΄ ἐφάνη ἔτι ἀπαιτητικώτερος, ἀξιώσας διὰ τῶν ἀποσταλέντων εἰς Κωνσταντινούπολιν

ἀντιπροσώπων αὐτοῦ ν' ἀποδεχθῶσιν οἱ ὀρθόδοξοι ἅπαντας τοὺς ἔξωτε-
ρικούς τύπους τῆς Λυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ συγχρόνως προέβαλε καὶ ἄλλας παρα-
λόγους ἀπαιτήσεις, αἵτινες ἦτο ἐπόμενον νὰ φανῶσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα
ταπεινωτικαὶ καὶ ἀπαράδεκτοι.

Τότε ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος συνησθάνθη τὴν δύσκολον θέσιν, εἰς ἣν
τὸν περιήγαγεν ἡ μεγάλη ὑποχωρητικότης καὶ συγκατάβασις, ἣν ἔδειξεν
ἀπ' ἀρχῆς τῶν συζητήσεων, διὰ τὸ περιβόητον ζήτημα τῆς ἐνώσεως, δὲν ἦτο
ὅμως πλέον εὐκόλον νὰ μεταβάλῃ τακτικῆν ἐζήτησεν ὅθεν νὰ ἐξεύρη τρόπον
συμβιβαστικῆς τινος λύσεως. Πρὸς τοῦτο εἰς συγκληθὲν συνέδριον τῶν ἀνω-
τάτων πολιτικῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχιερέων ἐζήτησε νὰ πείσῃ αὐτοὺς ὅτι
δὲν ἐννοεῖ νὰ παρεκτραπῇ κατ' ἐλάχιστον τῶν πατριῶν δογμάτων, συγχρόνως
ὅμως προέτρεψεν αὐτοὺς ν' ἀποφύγωσιν ἐκδηλώσεις ἐχθρότητος πρὸς τοὺς
ἀντιπροσώπους τοῦ ἀρχιερέως τῆς Ῥώμης. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἔγγραφο, ὅπερ
παρέδωκεν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Πάπα, προσεπάθησε μετὰ πολλῆς
δεξιότητος ν' ἀποφύγῃ τὴν πέτραν τοῦ σκανδάλου, τὰ περὶ τοῦ filioque,
κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως ἐξύμνει καὶ ἐκολάκευε μεθ' ὑπερβολῆς τὸν ἄκρον ἀρχιε-
ρέα. Πρὸ παντὸς ὅμως ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἤθελε νὰ πεισθῶσιν οἱ ἀντι-
πρόσωποι τοῦ Πάπα ὅτι οὗτος ἐπολιτεύετο πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης
μετὰ εὐλικρινείας καὶ εὐθύτητος καὶ πρὸς τοῦτο, πλὴν ἄλλων τεκμηρίων,
ἀπέστειλεν αὐτοὺς, συνοδευομένους ὑπὸ τοῦ ἐπιστηθίου αὐτοῦ φίλου, τοῦ
περιφήμου μητροπολίτου Ἐφέσου Ἰσαάκ, εἰς τὰ δεσμοτήρια τῆς πόλεως, ἐν
οἷς ἐκρατοῦντο οἱ ἐπισημότεροι τῶν ἀντιδρώντων κατὰ τῆς ἐνώσεως. Μεταξὺ
τῶν δεσμοτῶν τούτων συγκατηριθμοῦντο οὐκ ὀλίγοι ἐπιφανεῖς μεγιστάνες,
ὁ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος, ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος, ὁ Ἰσαάκιος Ῥαούλ,
συγγενεῖς τοῦ αὐτοκράτορος καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Τοῦτο ὅμως δὲν συνετέλεσεν
ὥστε νὰ ἐνισχυθῇ ἡ πεποίθισις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Πάπα περὶ τοῦ δυνα-
τοῦ τῆς ἐνώσεως· τοῦναντίον οὗτοι βλέποντες τὴν πάνδημον ἀποδοκιμασίαν
τῶν γενομένων, ἐπανῆλθον εἰς Ῥώμην καὶ περιέγραψαν διὰ τῶν ζοφερωτέ-
ρων χρωμάτων τὴν ἐπικρατοῦσαν κατάστασιν, διακηρύξαντες ὅτι ἡ ἐνωσις ἦτο
ἀδύνατος. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Πάπαν Νικόλαον τὸν Γ' Μαρῖνος ὁ Δ' μαθὼν,
φαίνεται, ὅτι κατὰ τὸ τελευταῖον συγκληθὲν ὑπὸ τοῦ Παλαιολόγου συνέδριον
οὗτος ἐπέδειξεν ἐπαμφοτερίζουσαν στάσιν καὶ ὑποπτευθεὶς ὡς οὐχὶ εὐλικρινῆ
τὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης πολιτείαν αὐτοῦ, οὐ μόνον ἠρνήθη νὰ
δεχθῇ τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ καὶ ἀφώρισεν αὐτόν.
Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος δὲν ἐζήτησε νὰ ἀκρωρῶσιν τὸν Τόμον
τῆς ἐνώσεως, ἀλλ' ἐξηκολούθησε τὸν διωγμὸν κατὰ τῶν ἀντιδρώντων μετὰ
χαρακτηριστικῆς ἐπιμονῆς καὶ σκληρότητος. Πλεῖστοι ὅσοι ἐξ αὐτῶν ὑπεβλή-
σαν εἰς βασάνους, ἄλλοι ἐτυφλώθησαν, ἄλλοι ἐγλωσσοκοπήθησαν, τοῦτο δὲ
συνετέλεσεν, ὥστε νὰ κορυφωθῇ ἡ ἀγανάκτησις καὶ τὸ μῖσος κατ' αὐτοῦ.
Χαρακτηριστικὸν δὲ τῆς τοιαύτης ἐχθρότητος εἶναι ὅτι, ὅτε ἀπέθανεν ὁ αὐτο-

κράτωρ Μιχαὴλ Παλαιολόγος τὴν 11 Δεκεμβρίου 1282, ἐστερήθη τῆς νενομισμένης ἐπισήμου βασιλικῆς ταφῆς.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἱστορικῆς ἀναδρομῆς ἐξάγεται, ὅτι κατὰ τὸ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, καθ' ὃ διήρκεσαν αἱ διαπραγματεύσεις διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἐπέμεινε ἀκλονήτως, παρὰ πᾶσαν ἀντίδρασιν, εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, ὅπως ἐπιτύχη τὴν ἔνωσιν ταύτην καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο μετῆλθε παντοῖα μέσα πειθοῦς καὶ βίας, ὅπως μεταπέισῃ τοὺς ἀντιφρονοῦντας. Εἶχε δὲ πάντοτε ἰσχυρὰν μερίδα τόσοσιν εἰς τὸν κλῆρον ὅσον καὶ εἰς τὴν στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν ἱεραρχίαν, ἣτις ἀπεδέχετο τὰς περὶ τῆς ἐνώσεως ἰδέας αὐτοῦ καὶ δι' ἧς κατάρθου νὰ ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς ἀντιδρῶντας. Ὡσαύτως ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἱστορικῆς ἀναδρομῆς ἐξάγεται ὅτι πολυάριθμα συνεκάλεσεν ὁ αὐτοκράτωρ συνέδρια καὶ συμβούλια διὰ τὸ ἐπίμαχον ζήτημα τῆς ἐνώσεως, ὡς δὲ εἴπομεν καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς παρουσίας μελέτης, τοιαῦτα ζητήματα συνεζητοῦντο καὶ εἰς τὸ βασιλικὸν σέκρετον. Πιθανώτατα λοιπὸν ἢ ἐνταῦθα δημοσιευομένη σφραγὶς ἐχρησιμοποιήθη εἰς ἔγγραφα ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ σεκρέτου σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται διὰ τί ἐν τῇ σφραγίδι ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος εἰκονίζεται φέρον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐν δίσκῳ προτομὴν τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τούτου ἠθέλησαν νὰ δηλώσουν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεθύμει τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτοῦ τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.

ΚΩΝΣΤ. Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ